

Wspomnienie Profesor Tadeusz Kowalik

1926–2012

Zmarł Tadeusz Kowalik, Profesor doktor habilitowany nauk ekonomicznych, wybitny naukowiec i działacz społeczny, specjalista z zakresu ekonomii transformacji, ekonomii porównawczej a także historii i metodologii ekonomii.

Urodził się 19 listopada 1926 w Kajetanówce w woj. lubelskim, zmarł 30 lipca 2012 w Warszawie.

Był absolwentem (1951) Wydziału Prawa UW i Instytutu Nauk Społecznych przy KC PZPR, następnie w Instytucie został adiunktem (1954-1957). Od 1948 r. należał do PZPR, a w 1968 r. został z niej wykluczony. Był redaktorem naczelnym czasopisma w owych czasach tygodnika „Życie Gospodarcze” (1956-1958). Kierował wydaniem dzieł Oskara Langego i Michała Kaleckiego. Od końca lat 60. był czynnie zaangażowany w lewicowy nurt opozycji demokratycznej. Był współpracownikiem Komitetu Obrony Robotników oraz członkiem Komisji Ekspertów Międzypartowego Komitetu Strajkowego w Stoczni Gdańskiej im. Lenina (1980) i Krajowej Komisji Porozumiewawczej, członkiem Rady Programowej NSZZ „Solidarność” (1980-1981). W latach 1991-1999 był współzałożycielem i redaktorem czasopisma „Przegląd Społeczny”. Był współzałożycielem (1992) i członkiem Unii Pracy (do 2002), Stowarzyszenia Studiów i Inicjatyw Społecznych (1998-2004), a także członkiem Rady Naukowej Karl Polanyi Institute of Political Economy w Montreale (1988). Pracował społecznie w Radzie Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów (1994-2005).

Spędził dziesięć lat w ośrodkach naukowych: Wiednia, Genewy, Cambridge, Toronto, Sztokholmu, Waszyngtonu, Nowego Jorku i Los Angeles.

Do końca życia był aktywny naukowo jako profesor nauk humanistycznych i ekonomicznych w Instytucie Nauk Ekonomicznych PAN. Do ostatnich dni publikował.

Ostatni tekst profesora Kowalika to posłowie do polskiego przekładu publikacji „Manifest oburzonych ekonomistów. Kryzys i dług w Europie: 10 fałszywych oczywistości, 22 sposoby na wyprowadzenie debaty z impasu”, autorstwa francuskich ekonomistów.

Wcześniejsze publikacje to m.in.: „Systemy gospodarcze”, „Efekty i defekty reform i zmian ustrojowych” (2005) „www.PolskaTransformacja.pl” (2009), oraz „Transformacja polska. Dokumenty i analizy” (2010).

Te wybrane, suche fakty z życia Tadeusza Kowalika nie mogą ukazać w pełni jakim był człowiekiem. A był człowiekiem niezwykle szlachetnym i krystalicznie uczciwym. Miałam niejednokrotnie okazję przekonać się o tym w czasie 11-letniej współpracy w ramach Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Radzie Ministrów. Zawsze bardzo imponowała mi Jego odwaga i bezkompromisowość w obronie ideałów społecznych. Zdarzało się, że do raportów Rady zgłaszał votum separatum, gdy jakaś teza raportu nie była zgodna z Jego poglądami. Silne uwrażliwienie na kwestie społeczne z pewnością miało związek z Jego niełatwym dzieciństwem i wczesną młodością, co poruszająco odzwierciedla wywiad z profesorem Kowalikiem pt. „Musztarda przed obiadem”, w którym wspomina: „Urodziłem się w chłopskiej rodzinie i to w takiej zakutej, lubelskiej wsi, w której nie było ani poczty, kościoła, ani szkoły, sklepu”.

Tadeusz Kowalik był krytykiem neoliberalnego modelu kapitalizmu, który oceniał jako podporządkowany wyłącznie interesom sektora finansowego i ludzi najbogatszych. Był też jednym z najbardziej wyrazistych

krytyków polskiego modelu transformacji i reform Balcerowicza.

Nigdy do końca nie pogodził się ze społecznymi kosztami transformacji, bezrobociem, nędzą niektórych grup społecznych, w tym rodzin i dzieci, żyjących na terenach popegeerowskich. Uważał, że kosztów tych można było uniknąć.

Był przekonany, że o kształcie przyjętego w Polsce modelu ustrojowego zadecydowały okoliczności, przede wszystkim wynikające z gry politycznej. Pisał bez ogródek, że „.../Mazowiecki popełnił »kolumbowy błąd« – szukał wzoru w Bonn, a podsunęło mu reformy z Chicago i Waszyngtonu”.

Z uznaniem i satysfakcją przyjął zapis w Konstytucji RP z 1997 r. (art. 20), że „społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.” Z czasem przekonany był, że rzeczywistość odbiegała istotnie od tego zapisu.

Do końca życia nie mógł się z tym pogodzić i w posłowniu do „Manifestu oburzonych ekonomistów” pisał: „W Polsce nasza wielka idea leży odlego. A przecież, by rozpocząć debatę, wystarczyłoby zorganizować konferencję nt. 15-lecia Konstytucji RP, która obiecywała (już nie piszę: „gwarantowała”, choć konstytucja to właśnie zakłada) zasadniczo inny niż realizowany typ kapitalizmu („Manifest...”, s. 76).

Tadeusz Kowalik nieprzerwanie współpracował z Polskim Towarzystwem Ekonomicznym, był inicjatorem wielu debat oraz autorem i recenzentem publikacji w czasopiśmie naukowym „Ekonomista”. Można się było z Tadeuszem Kowalikiem zgadzać lub nie, ale zawsze Jego wystąpienia i publikacje były inspiracją intelektualną.

W listopadzie ubiegłego roku zorganizowane zostało w PTE seminarium z okazji 85-tych urodzin Tadeusza Kowalika. Profesor przeciwny obchodom swoich jubileuszy zgodził się wyłącznie pod warunkiem, że przyjmą one formę merytorycznej dyskusji. Tak się też stało. Zapis tej jubileuszowej debaty na temat: „Jakiego ładu społeczno-gospodarczego Polska potrzebuje”, uwieczniony został na stronie internetowej PTE.

26 kwietnia 2012 r. Profesor uczestniczył w Konwersatorium PTE „Czwartki u Ekonomistów” na kanwie książki Witolda Kieżuna „Patologia transformacji”. Niestety, była to ostatnia już debata w PTE z aktywnym udziałem profesora Tadeusza Kowalika. Będzie nam Go bardzo brakowało. Cześć Jego Pamięci.

Elżbieta Mączyńska
Prezes PTE

Dobry człowiek, ostry krytyk

„Zachowam go w pamięci jako dobrego człowieka, przyjaciela i ostrego krytyka, któremu na sercu leżała sprawa nierówności społecznych.”

Tadeusz Mazowiecki, Gazeta Wyborcza 1 sierpnia 2012 r.

„Przez pół wieku był jedną z najważniejszych postaci w polskiej debacie o gospodarce. Po 1989 r. stał się konsekwentnym krytykiem planu Balcerowicza i polskiego kapitalizmu”.

Adam Leszczyński, Gazeta Wyborcza, 1 sierpnia 2012 r.

¹ Dwudziestolecie polskich przemian. Konserwatywna modernizacja, praca zbiorowa po red. Pawła Kozłowskiego, INE PAN, Warszawa 2011, s. 53

Więcej o profeszora Tadeuszu Kowaliku: <http://www.pte.pl/pliki/pdf/musztarda2.pdf> – tu wywiad pt. „Musztarda przed obiadem”

http://www.pte.pl/129_czwartki.html - debata pt. „Patologie transformacji”, http://www.pte.pl/pliki/2/21/CZuE-program_na_2009-12-03.pdf - debata nad książką „www.polskatransformacja.pl”